

Відгук
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Проскуріної Любові Миколаївни на тему "Термінологічна підсистема
російської мови «ремонт літальних апаратів»: лінгвокогнітивний аспект",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за
спеціальністю 10.02.02 – російська мова

Термінологічний аспект є одним із магістральних напрямів мовознавчої науки через неперехідне значення самої категорії «термін» і термінологічної лексики з огляду на роль у членуванні й розумінні реального світу. Напряму науковому дискурсу репрезентований сотнями різного масштабу й глибини наукових розвідок багатьох термінологічних макросистем, що, однак, не вичерпує його новизни й актуальності. Попри солідну бібліографію, наявність низки термінологічних шкіл, багато теоретичних і практичних питань залишаються нерозкритими й чекають на своїх дослідників, від чого й відштовхується дисертант.

Однак, як буває інколи, достатньо вагомі і впливові пласти мало зацікавлюють дослідників. Таку ситуацію маємо й з авіаційною термінологією, яка ставала об'єктом наукового аналізу побіжно, вивчалася фрагментарно, тому в науковому дискурсі висвітлені окремі аспекти, пов'язані, зокрема, з перекладом, абрєвіацією, епонімією. Хоча авіаційна термінологічна система, її сегмент «ремонт літальних апаратів» наділені низкою характеристик, які мали б визначати наукову увагу: важливість у прагматичному відношенні позначуваного виду людської діяльності й продуктивність галузі, що підкреслює Суперанська (Суперанська, 2004, с. 4). Усе це підтверджує, що тема, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження Любові Проскуріної заслуговують на схвалення.

Вибір Л.М. Проскуріною об'єкта дослідження має самостійне наукове значення, оскільки засвідчує вагомість аналізованої системи, а також змінює її науковий статус. Дисертантка виділяє для комплексного дослідження підсистему «ремонт літальних апаратів», абсолютно обґрунтовано керуючись такими чинниками, як комплексний характер терміносистеми РЛА; номінативна активність; розгалуженість і сформованість термінології; низький рівень

кодифікованості. Любов Миколаївна «ремонт літальних апаратів» виокремлює в окрему галузь у контексті «виробництво – ремонт інших машин (матеріальних речей) – ремонт літальних апаратів».

Сучасні напрацювання в сфері термінології визначають інтерес до новітніх семантичних і дериваційних процесів, особливостей організації терміносистем, дають підстави для пошуку нових методів опрацювання фактологічного матеріалу – тому дослідження Л. Проскуріної, виконане із застосуванням когнітивного методу, є своєчасним, актуальним і матиме практичне й наукове значення.

Дисертаційна робота структурно являється єдністю вступу, трьох розділів, списку використаної наукової літератури, додатків.

Автор цілком коректно і професійно формулює мету й низку наукових завдань, які цілком вичерпують проблематику теми, які потім успішно й на належному рівні вирішує.

У Вступі (с. 6–15) визначає об'єкт і предмет дослідження, хоча, на нашу думку, слово «фрагмент» на позначення елемента системи, цілої підсистеми у визначенні об'єкта засвідчує досить вільне поводження із підсистемою – «один із фрагментів російської авіаційної термінології, а саме терміни підсистеми «Ремонт літальних апаратів»». Так само, видається, варто було б у визначенні предмета перелік характеристик ТРЛА, які будуть розкриті, подати більш точно, вичерпним списком (с. 11).

У вступній частині, лаконічній, чіткій, інформативній, що містить всі необхідні для цього підрозділу структурні компоненти, автор також визначає систему теоретичних і методологічних координат, у яких здійснюватиме власний аналіз. Вступ засвідчує актуальність роботи, її практичне й теоретичне значення, визначене професійним застосуванням ефективних методів для опрацювання фактичного матеріалу. Авторка сміливо розсуває термінологічні межі досліджуваної сфери, визнаючи, що кількість офіційних термінів, закріплених стандартами й лексикографічними джерелами, набагато скромніша. Таким чином, важливим науковим завданням є також формування, впорядкування й описування

досліджуваного термінологічного сегменту, що сприятиме мовній об'єктивації елементів когнітивної моделі досліджуваної науки.

Достатнім вважаємо і рівень апробації основних результатів і узагальнень автора, оприлюднених на 11 міжнародних науково-комунікативних заходах із доволі широкою географією та хронологічним діапазоном (2007–2015 рр.; Дніпропетровськ, Москва, Київ, Севастополь, Сімферополь, Херсон, Челябінськ). Хоча певний подив викликає припинення активного наукового рефлексування автора щодо досліджуваної проблеми й оприлюднення на публічних заходах власних наукових спостережень практично 2013 року (крім однієї статті, що вийшла друком 2015 р.).

Текст дисертації, додатки засвідчують, що в основі дослідження великий обсяг фактологічного матеріалу (понад 3700 термінологічних одиниць), теоретичні засади дослідження якого окреслено в розділі 1 «Комплексні терміносистеми й сучасні методи їх аналізу», що засвідчив докладне опрацювання наукової літератури (список нараховує 291 позицію, у тому числі й англомовні джерела – що абсолютно необхідно з огляду на характер досліджуваної термінології).

Належну увагу приділено специфіці сучасного етапу термінознавства, який проходить під знаком когнітивної лінгвістики з її антропоцентричною основою; визнанням важливості мовного й позамовного знання. Автором визначаються й аналізуються основні оперативні одиниці когнітивної лінгвістики: концепт; сцени, сценарії, фрейми, що є одиницями макроструктур (концептосфери, концептуальної системи, картини світу). На основі узагальнення наукових і доволі суперечливих підходів до розуміння концепту, автором розмежовується Ремонт як *універсальний технічний концепт* і Ремонт ЛА як *концептосфера*.

Л. Проскуріна обґрунтовано констатує існування професійної складової індивідуальної концептосфери інженера чи механіка. Виокремлює суперконцепти, або категоріальні й базові концепти. Дисертант логічно й аргументовано підводить до можливості запровадження поняття професійної картини світу (с. 32) – як системи знань в окремій науці, у якій фіксується цілісне бачення

предмета цієї галузі науки. Це, у свою чергу, потребує, на його думку, розмежування наукового й технічного концептів.

Автором коректно цитуються джерела, нам імпонує й те, що не просто в квадратних дужках вказується джерело, а й аналізується й оцінюються внесок попередників із використаннями ремарок «як влучно визначив», «як небезпідставно вважає» тощо. Викладаючи свою позицію, Любов Миколаївна делікатно уточнює формулювання більш досвідчених авторів, використовуючи результати власних спостережень на новому фактологічному матеріалі. Хоча саме графічне оформлення таких цитувань інколи здійснюється із порушенням загальноприйнятих норм – як, наприклад, на с. 135.

Запропонована періодизація розвитку російської термінології РЛА (4 періоди; с.73); представлена функціонально-семантична стратифікація одиниць РЛА за сферами використання. Однак не зовсім переконливим здається висновок автора про сформованість терміносистеми РЛА, який кваліфікує варіантність термінологічних одиниць, контрарну антонімію й використання професіоналізмів як актуальність цієї сфери діяльності.

Також не зовсім зрозумілі мотиви дисертанта, який залежно від структури терміни ділить на однослівні терміни й терміноелементи (с. 77, висновки до розділу 1). Хоча на с. 150 вказує, що «під терміноелементом розуміється складова частина терміна, яка зіставна з поняттям або ознакою поняття певної системи понять».

Автором виділені, крім термінів, інші функціонально-семантичні типи номінативних одиниць (описові звороти; сурядні сполучення; сполучення з дієприкметниковими зворотами; професіоналізми. Цікаво було б ознайомитися із кількісним співвідношенням цих типів.

У розділі 2 розглядаються структурні, системні і семантичні параметри концептосфери Ремонт ЛА: обґрунтовується самостійність технологічного процесу ремонту як окремої галузі авіапромисловості, що є складною макросистемою, із великої кількості підсистем та елементів. Автор виокремлює категоріальні (суперконцепти), базові, опорні концепти концептуальної моделі

терміносфери РЛА; виявляє функціональні відношення між концептами вищих і нижніх рівнів, встановлює їх ієрархічність, окреслює коло значень термінології РЛА.

Динамічну концептуальну структуру досвіду науково-практичної діяльності подає як сценарій, послідовність певних етапів, сцен; послідовність дій, спрямованих на усунення несправностей (вжитий автором вираз – «восстановление неисправностей» – с. 88 здається не зовсім точним). Загалом варто підкреслити, що досить чітко виписаний алгоритм ремонтної діяльності, або універсальний сценарій РЛА, по суті, являється динамічним класифікаційним фреймом із п'яти сцен, що змінюють одна іншу, достатньо повно й професійно охарактеризований автором.

Однак хочемо зауважити, що назви самих сцен подаються неуніфіковано в різних частинах роботи: так, сцена 1 на с. 89 називається «Поступление ЛА на ремонтный завод, подготовка к ремонту»; у підпункті 2.6.2. – «Поступление ЛА на ремонтный завод» (с. 104); сцена 2 «Подготовка ЛА к ремонту» (с. 89); «Подготовка к ремонту и диагностике ЛА» (с. 107). Різні назви, зрештою, передбачають різні змістові межі аналізу термінологічних сегментів.

Використання для аналізу термінології РЛА когнітивних моделей декількох типів дозволило автору виявити загальні тенденції в концептуалізації науково-технічної сфери РЛА. Створення фреймових схем структурно-семантичного типу, цілком погоджуємося з дисертантом, прислужиться для оформлення навчального словника з тематичним або гніздовим принципом подачі матеріалу. Зважаючи на те, що спеціальний термінологічний словник російської мови відсутній, сподіваємося, робота над ним – у планах Любові Миколаївни.

Підрозділ 2.6 являє собою опис структурно-семантичної організації термінів на основі сценарію ТРЛА, причому вважаємо виправданим включення й достатньо детальний аналіз попередньої сцени «Воздействие различных факторов на ЛА при эксплуатации».

Цікавим, системно виписаним і добре проілюстрованим є підрозділ 2.7, спрямований на з'ясування семантичних параметрів концептосфери РЛА

(термінологічна антонімія і градація ТРЛА; термінологічна варіантність). Однак деякі опозиції, наведені автором, вважаємо сумнівними: так, не можемо погодитися із автором у виправданості протиставлення «характеристика нової деталі» і «характеристика «дефектної» деталі» (с. 126).

У розділі 3 «Особенности образования терминов комплексных дисциплин (на примере концептосферы Ремонт ЛА) аналізуються такі основні способи утворення термінів в термінології РЛА, як лексико-семантичний, синтаксичний, морфологічний і запозичення.

Висновки до розділів переконливі, відповідають завданням, проблематиці й змістові дисертації, викладені виразно й чітко, є результатом наукового пошуку автора, добре ілюстрованого прикладами.

Робота справляє гарне враження логічністю й послідовністю викладення, чіткою й доволі детальною структурованістю тексту, що водночас засвідчує розуміння структури самого досліджуваного матеріалу. Оперування спеціальною лінгвістичною термінологією є цілком адекватним, відзначимо тільки в окремих випадках лексичну надмірність, як-то: на с. 9: «... изучение ТРЛА как системы способствуют уточнению дефиниций, толкований терминов в терминологических словарях, гармонизации терминологии».

Подекуди звертають на себе увагу некоректна побудова фрази із порушенням граматичних норм («Рассмотрев модель, становится очевидным, что термин «ремонт» может содержать разную концептуальную информацию» (с.85)); відсутність розділових знаків («В научной литературе при описании динамических моделей обычно используются следующие термины: динамический фрейм, сценарный фрейм или сценарий – с.87; також на с. 88); друкарські недогляди (с. 123).

Проте наявність зазначених зауважень і рекомендацій не зменшує теоретико-прикладного значення результатів дисертаційної роботи, тому загалом відгук про дисертацію Проскуріної Любові Миколаївни є позитивним.

Її робота, безумовно, має наукову новизну і значення. Насамперед, завдяки виділенню системи термінів РЛА й комплексному дослідженню їх із залученням

різних когнітивних моделей опису (динамічного і структурно-семантичного фреймів); простежуванню й встановленню ролі словотворчих процесів у формуванні концептуальної структури і тенденції розвитку комплексних терміносистем.

Дисертаційне дослідження сприятиме удосконаленню термінологічної репрезентованості термінологічного напрямку в науковому дискурсі завдяки уведенню понять «професійна метафорична картина світу» (яка відрізняється від індивідуальної метафоричної картини світу), а апарат когнітивної лінгвістики – завдяки авторським поняттям «мікросценарій» та «епізод» для виділення структурно-семантичних блоків динамічного фрейму.

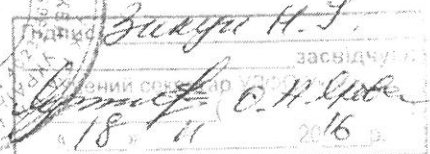
Резюмуючи результати дослідження, беручи також до уваги зміст автореферату й публікації за темою роботи, можна стверджувати, що дисертація Проскуріної Любові Миколаївни «Термінологічна підсистема російської мови «ремонт літальних апаратів»: лінгвокогнітивний аспект» є завершеною науково-дослідницькою роботою. Вона виконана в логічній послідовності, широко охоплює і комплексно відображає порушену проблему. Автором отримані науково обгрунтовані результати, які матимуть значення для розвитку термінознавчого напрямку.

Дослідження відповідає всім вимогам Вищої атестаційної комісії України до кандидатських дисертацій, зокрема п. 11 та п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 №567, які висуваються до кандидатських дисертацій, і її автор Проскуріна Любов Миколаївна заслуговує на присудження ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.02 – «російська мова».

Канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри української
словесності та культури
Національного університету державної
податкової служби України

Н.І.Зикун

Додрук надіслано до
секретарі І урону 2016р.
Офіційний секретар

В.І.Доман

В.І.Доман